

הסוגיא השבע עשרה: 'אמורי הרגלים' (נה ע"ב)

משנה

בשלשה פרקים בשנה היו כל משמרות שוות באימורי הרגלים, ובחילוק לחם הפנים. בעצרת אומר לו: הילך מצה הילך חמץ. משמר שזמנו קבוע הוא מקריב תמידין נדרים ונדבות ושאר קרבנות צבור – ומקריב את הכל.

גמרא

[1]	אמורי הרגלים? של גבוה נינהו!	א. קשיא על המשנה, ותידין של רב חסדא
[2]	אמר רב חסדא: מדה שאמור ברגלים.	
[3]	תנו רבנן: מנין שכל המשמרות שוות באימורי הרגלים – תלמוד לומר ובא בכל אות נפשו ושרת. יכול אף בשאר ימות השנה כן – תלמוד לומר מאחד שעריך לא אמרתי אלא בשעה שכל ישראל נכנסין בשער אחד.	ב. מדרש הלכה לדברים יח ו

מסורת התלמוד

[3]. השוו ספרי דברים קסח-קסט (מהד' פינקלשטיין, עמ' 216-217). **ובא בכל אות נפשו. דברים יח ו. ושרת. דברים יח ז. מאחד שעריך. דברים יח ו.**

רש"י

בשלשה פרקים בשלשה רגלים. באימורי רגלים בעורות של עולות, ובחזה ושוק של שלמי חגיגה, הבאות מחמת הרגל, ובגמרא מפרש מאי לשון אימורים דקתני. ובחילוק לחם הפנים אם אירעה שבת ברגל, שבשבת מסלקין אותו ומסדרין לחם אחר תחתיו, כדכתיב (ויקרא כד) ביום השבת יערכנו. ובעצרת כשאירע בשבת, ויש בו חילוק חמץ דשתי הלחם, וחילוק לחם הפנים שהוא מצה – כדאמרינן בכל המנחות באות מצה (מנחות נב, ב). אומר לו לכל אחד כשנותנין לו חלקו: הילך מצה, וכשנותנין לו בשתי הלחם אומרים לו: הילך חמץ, לפי שאין חולקים קרבן כנגד קרבן, אלא מכל אחד חלקו – כדקיימא לו בקידושין (נג, א), ובמנחות (עג, א): מלכל בני אהרן תהיה, ולפיכך מודיעים אותו. משמר זמנו קבוע שהיה משמש בשבת זו שהרגל חל בתוכה. מקריב תמידין שהרי אינם בשביל הרגל. ונדרים ונדבות שנדרו ונדרו כל השנה, ומקריבין אותם עכשיו, אין שאר המשמרות זוכין בהם, שאין זוכין אלא חובות שמחמת הרגל. והוא מקריב את הכל בגמרא מפרש לאתויי מאי.

אימורין דגבוה נינהו ומאי שוות איכא? במה שאמור ברגלים בחילוק קרבנות האמורים ברגל, הראויין להתחלק, כגון חזה ושוק של שלמי חגיגה – של כל יחיד ויחיד, ועורות של עולות ראייה, ומוספי צבור ושעירי חטאות. ובא בכל אות נפשו ושרת ככל אחיו – שאין המשמר מעכב עליו, וכיון דזוכה בעבודתו – זוכה באכילתו, דכתיב (ויקרא ז) לכהן המקריב אותה לו תהיה, ובעשרים וארבעה מקומות נקראו כהנים ליום. תלמוד לומר מאחד שעריך רישיה דקרא וכי יבא הלוי מאחד שעריך, ודריש ליה הכי כמו באחד שעריך – כשכל ישראל נכנסין בשער אחד, כלומר בעיר אחת.

תקציר

לפי משנה סוכה ה' ז' היו כל המשמרות שווים באימורי הרגלים. מכיוון שבדרך כלל המשמעות של המילה "אימורים" היא חלקי הקרבנות הקרבים על גבי המזבח, הסוגיא מתקשה להבין כיצד ניתן לחלק אותם שווה בשווה בין כוהני המשמרות השונים. לכן מסביר רב חסדא שהכוונה ל"מה שאמור ברגלים" בכלל, דהיינו הקרבנות בכלל, ולא דווקא החלקים שקרבו על גבי המזבח. הסוגיא מסתיימת במדרש הלכה לדברים יח ו-יז שממנו מוכח שכל המשמרות היו שווים בקרבנות אלו.

בסוגיא נסקרות הדעות השונות בקשר לגזרון המילה "אימורים", ונטען שרב חסדא צודק ככל הנראה בקבעו שמדובר ב"מה שאמור", ויש לגרוס כנראה "אימורים", בחטף פתח. אף על פי כן, אין סיבה להוציא את המילה מידי מובנה הרגיל במשנה זו: ניתן בנקל לפרש שהמשפט "כל המשמרות היו שוות באימורי הרגלים" מתייחס לא לחלוקת האמורים בין הכוהנים אלא לשיתוף כוהני כל המשמרות שווה בשווה בהקרבת הקרבנות על גבי המזבח.

מהלך הסוגיא ותולדותיה

המשנה הקודמת בפרק שלנו, סוכה ה' ו', עסקה בדרך שבה הקריבו הכוהנים את הקרבנות הרבים של חג הסוכות: כוהנים מכל עשרים וארבעה המשמרות, ששירתו כולם יחד במקדש ברגלים, הקריבו בתורנות. המשנה שעליה מוסבת הסוגיא שלנו, סוכה ה' ז', ממשיכה בתיאור חלוקת הקרבנות בין המשמרות: באימורי הרגלים ובחילוק לחם הפנים נטלו כל המשמרות חלק שווה.

שם העצם "אימורים" משמש בספרות התנאית על פי רוב לציון חלקי הקרבנות הקרבים על גבי המזבח. בדרך כלל הכוונה לחלקי זבח השלמים שהכוהן מקטיר על המזבח, "את החלב המכסה את הקרב ואת כל החלב אשר על הקרב, ואת שתי הכלית ואת חלב אשר עלהן אשר על הכסלים ואת היתרת על הכבד" (ויקרא ג ג-ד); במיעוט המקרים מדובר בנתחי קרבן העולה, הקרב כולו על גבי המזבח. הניסוח "בשלושה פרקים בשנה היו כל המשמרות שוות באימורי הרגלים ובחילוק לחם הפנים" מעורר תהייה אצל בעל הגמרא שלנו המפרש, ככל הנראה, שאימורי הרגלים ולחם הפנים חולקו שניהם שווה בשווה בין המשמרות. הוא שואל: "אימורי הרגלים – של גבוה נינהו!" [1]. אין לדבר על חלוקה של "אימורי הרגלים" שווה בשווה בין כוהני המשמרות השונים, שכן אלו אינם מנת הכוהנים כלל אלא קרבים על גבי המזבח.

כתשובה מובא פירוש של רב חסדא לביטוי "אימורי הרגלים" [2]. אין הכוונה כאן, כבדרך כלל, לנתחי הקרבן הקרבים על גבי המזבח, אלא ל"מה שאמור ברגלים", קרבנות היום של הרגלים. קרבנות הרגלים רובם עולות, אך יש ביניהם גם שלמי חגיגה וקרבנות חטאת, ואבריהם של הקרבנות הללו ניתנים בחלקם לכוהנים, וכן עורות כל הבהמות, כולל קרבנות העולה. המשנה באה ללמדנו שהם מתחלקים שווה בשווה בין כוהני כל המשמרות.

ואכן, מצאנו מקום אחר שבו שם העצם "אימורים" מתייחס לקרבנות בכלל, ולא דווקא לאברים וחלבים הקרבים על גבי המזבח: במשנה פסחים ו' ה' מצאנו את הביטוי "אמורי צבור", והכוונה לבהמות הציבור הקרבים בחג לפני שחיתתם, ולא דווקא לאבריהם הקרבים על גבי המזבח. אפשר, אם כן, שגם בביטוי "אימורי הרגלים" הכוונה לקרבנות הרגל באופן כללי, ולא דווקא לחלקים שהם של גבוה.

אף על פי כן, נראה שקושיית בעל הגמרא שלנו בפיסקא אינה הכרחית. במשנה שנינו שהמשמרות היו שווים "באימורי הרגלים ובחילוק לחם הפנים". בעל הגמרא שלנו הניח שכשם שלגבי לחם הפנים מדובר בחלוקה שווה בשווה בין המשמרות השונים, הוא הדין לאימורי הרגלים, ואם כן עלינו לפרש שמדובר בחלקי קרבנות שלמים וחטאת הנאכלים על ידי הכוהנים. ולא היא. ניתן בנקל לפרש את המשנה בדרך אחרת: בשלוש הרגלים כל המשמרות היו שווים בהקרבת אימורי הרגלים ובחילוק לחם הפנים. מן המשנה הקודמת עולה שהקרבת קרבנות עולה מסוימים של הרגל, כגון פרי החג, נחשבה לזכות מיוחדת, ללא קשר לחלוקת הבשר. היה

בזה כבוד מסוים, והכוהנים המקריבים זכו גם בעורות העולה. כך ניתן לדייק מלשון המשנה: לא שנינו "בחילוק אימורי הרגלים ולחם הפנים", אלא "באימורי הרגלים ובחילוק לחם הפנים". הווה אומר: באימורי הרגלים נטלו כל המשמרות חלק שווה בעבודת ה', ובלחם הפנים לקחו כל המשמרות חלק שווה בלחם עצמו, בשעת חילוקו.

נראה ברור שמימרת רב חסדא קדמה לקושיית בעל הגמרא שלנו. רב חסדא לא התייחס לקושיא שבסוגיא אלא ביקש לפרש את שם העצם המוקשה "אימורים", כאן ובכל מקום. משמעה של מילה זו אינו ברור כל צורכו, והמילה זכתה לתשומת לב רבה מצד חוקרי התלמוד ובעלי המילונים מן המאה התשע עשרה ואילך.¹ רב חסדא פירש שהביטוי "אימורים", כאן ובכל מקום, אינו אלא צורת משנה של "אמורים" (בחטף פתח באל"ף), דהיינו "מה שאמור ברגלים", הקרבנות שהתורה חייבה להקריב ברגלים.

בעל הגמרא שלנו גזר כעין גזרה שווה בין "אימורי הרגלים" לבין "לחם הפנים" שבמשנתנו, ודימה שבשניהם מדובר בחילוק הקרבנות בין הכוהנים לשם אכילתם. פרשנות זו למשנה סותרת את השימוש המקובל של לשון "אימורים" במובן חלקי הקרבן הקרבים על המזבח, שאינם נאכלים על ידי הכוהנים, והיא סותרת את השימוש במינוח זה בספרי דברים קסט, כפי שנראה להלן בסמוך.

יש להניח שגם בעל הגמרא שלנו שם לב לכך שבמשנה הלשון "חילוק" מוסב רק על לחם הפנים, ולא על אימורי הרגלים. מה ראה, אפוא, להקשות "אימורי רגלים של גבוה ניהו"? פשיטא שאימורי הרגלים הם של גבוה, ואף על פי כן כל המשמרות היו שווים בהם, לא בחילוקתם אלא בהקרבתם!

אפשר ששיקולים ספרותיים בעריכת הסוגיא הנחו את בעל הגמרא שלנו לפרש במשנה שכוחהני כל המשמרות נטלו חלק שווה באכילת "אימורי הרגלים". פרשנות זו סיפקה לבעל הגמרא שלנו שאלה מקדימה יפה למימרת רב חסדא: "אימורי הרגלים – של גבוה ניהו!". לפי הסוגיא במתכונתה הנוכחית, רב חסדא "משיב" על שאלה זו שאין שום הכרח לייחד את המילה "אימורים" לאברים של גבוה, ואין הכוונה אלא לקרבנות האמורים ברגל: זבחים, חטאות ועולות כאחד. זאת חרף העובדה שדברי רב חסדא המקוריים היו הסבר ללשון "אימורים" בכל מקום, בין אם מדובר בנתחי הקרבן הקרבים על המזבח ובין אם מדובר בקרבנות חובה בכלל: בשני המקרים "אימורים" הוא לשון "אמורים", דהיינו, "מה שאמור" בתורה שיש להקריב.

אך יותר נראה ששיקול ענייני עומד מאחורי הפרשנות של בעל הגמרא שלנו למשנה. לדיון הפילולוגי צירף בעל הגמרא שלנו את מדרש ההלכה שממנו לומדים שכל המשמרות נטלו חלק שווה בקרבנות הרגל [3]. לפי דרשה זו, הפסוקים בדברים יח ו-ח,

וְכִי יָבֹא הַלֵּוִי מֵאֶחָד שְׁעָרֶיךָ מִכָּל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הוּא גֵר שָׁם וְכָא בְּכָל אֲנוֹת נִפְשׁוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה': וְשָׂרַת בְּשֵׁם ה' אֱלֹהֵיוּ בְּכָל אֲחֵיו הַלְוִיִּם הַעֲמִידִים שָׁם לִפְנֵי ה': חֶלֶק כְּחֶלֶק יֵאָבְלוּ לְבֶד מִמֶּכְרֵיוּ עַל הָאֲבוֹת:

מתייחסים לבוא הכוהן משבט לוי למקדש ברגלים, ומאפשרים לו לשרת ככל אוות נפשו עם אחיו ולהתחלק אתם בקרבנות. מקבילה למדרש זה מצאנו בספרי דברים קסט:

מנין אתה אומר כל המשמרות שוים בקרבנות הרגל הבאים מחמת הרגל? תלמוד לומר: ובא בכל אות נפשו. יכול לעולם? תלמוד לומר מאחד שעריך, בשעה שישראל מכונסים בשער אחד, בשלש רגלים.

במקום "אימורי הרגל" מצאנו בדרשה שבספרי "קרבנות הרגל הבאים מחמת הרגל", והיה נראה לומר שהיינו הך. אך בפיסקא הבאה בספרי דברים, קסט, מצאנו כדלהלן:

מנין אתה אומר כל המשמרות שוים באימורי רגלים ובחלוק לחם הפנים? תלמוד לומר: חלק בחלק יאכלו, חלק לאכול חלק לעבוד, חלק לאכילה בחלק לעבודה.

מכאן שהספרי מבחין בין "קרבנות הרגל הבאים מחמת הרגל" לבין "אימורי רגלים". נראה פשוט שבמינוח התנאי – זה ששימש במשנה ובספרי – "אימורי רגלים" משמעו הקרבת האברים והפדרים של העולות והזבחים הבאים מחמת הרגל על גבי המזבח, כפי שפירשנו, ואין הכוונה לחילוק שווה של אימורי הרגלים – במובן חלקי הקרבנות הנאכלים לכוהנים – בין כוהני כל המשמרות, כדברי בעל הגמרא. הרי מפורש בספרי דברים "חלק לאכול חלק לעבוד", דהיינו החלק שמקבלים כוהני כל המשמרות בלחם הפנים הוא שכר על חלקם בהקרבת אברים ופדרים על גבי המזבח, עבודה שאין שכרה בצדה. אשר לחלוקה שווה בשווה של חלקי קרבנות החטאת והשלמים הנאכלים לכוהנים, אלו מכוונים בספרי "קרבנות הרגל הבאים מחמת הרגל", ואכן, גם הם מתחלקים שווה בשווה.

במשנה הזכיר רבי יהודה הנשיא מפורשות רק את אימורי הרגלים וחילוק לחם הפנים, והיינו השתתפות שווה בשווה של כוהני כל המשמרות בהקרבת נתחי הקרבנות לגבוה, ואכילה שווה בשווה של לחם הפנים. המשנה לא טרחה לציין את העובדה שגם חלקי הקרבנות הנאכלים לכוהנים מתחלקים שווה בשווה בין כל המשמרות. נראה שרבי יהודה הנשיא נקט בלשון הספרי פיסקא קסט, "כל המשמרות שוים באימורי רגלים ובחלוק לחם הפנים", ולא טרח להתייחס גם ל"קרבנות הרגל הבאים מחמת הרגל" שבספרי פיסקא קסח, לא משום שחלק על ההלכה היא אלא משום ש"תנא ושייר". אך בעל הגמרא שלנו לא נחה דעתו מהשמטת הלכה זו, לכן פירש מחדש את הביטוי "אימורי הרגלים" כדי שיתייחס לחלקי הקרבנות הנאכלים לכוהנים, והשתמש בפרשנות של רב חסדא למונח "אימורים" כדי להצדיק פרשנות חריגה זו.

עיוני פירוש

[2] אמר רב חסדא: מה שאמור ברגלים

כאמור לעיל, במדור "מהלך הסוגיא ותולדותיה", דברי רב חסדא נאמרו במקורם כפירוש לשם העצם "אימורים", ללא קשר לקושיית בעל הגמרא שלנו. הביטוי "אימורים" לקרבנות או לחלקי קרבנות המפורשים בתורה אינו אלא המילה "אימורים", דהיינו "מה שאמור" בתורה שיש להקריב או להקטיר על המזבח בנסיבות מסוימות.

בעקבות רב חסדא הלכו פרשני המשנה שלנו ומשנה פסחים ו' י, שגם ממנה משתמע ש"אימורים" אינו לשון אברים וחלבים אלא קרבנות שלמים. חלקם הרחיבו פירוש זה גם למקרים שבהם הכוונה לחלבים ואברים הנקטרים על גבי המזבח.²

בעל הערוך עצמו הבחין בין שני המובנים, ופירש "אימורים" במובן אברים ופדרים על דרך הדרש: "שהם מורים ואדונים לכל האברים ועולים על גבי המזבח לחלק אדון העולם".³ בפירוש תפארת ישראל למשנה פסחים ה' מובאת הצעה לפרש "אימורים" על פי היוונית "אי מירא", ביטוי המתורגם לעברית שם "חלק טוב", והיינו eu mera, ואף אלכסנדר קוהוט פירש "אימורים" בכל מקום לשון mera או mera ביוונית, "חלק, מנה".⁴ ש"י רפפורט ("שי"ר") פירש על פי היוונית imeiron, "נחמד" (במובן חלק שחומדים אותו), והצביע בין היתר על הדרשה שבברייתא שבסוגיא שלנו ולפיה דורשים מן הביטוי "ובא בכל אות נפשו ושרת" שהכוון זכאי באימורים, ו"אות נפשו" היינו imeiron.⁵ אברהם גיגר לעג לפירוש זה וחזר ואישש את הפירוש של רב

2 ראו סיכום, ציונים והפניות אצל א' קוהוט בערוך השלם ערך "אמר 7"; A. Geiger, "Thalmudische Grammatik und Lexikographie", *Zeitschrift der Deutschen morgenlaendischen Gesellschaft* 12 (1858), pp. 364-365; ש' קרויס, תוספת הערוך השלם, ערך "אמר 7".

3 קוהוט, שם, ובערך "מר 2".

4 קוהוט (לעיל, הערה 2). המדפיסים הדפיסו שם את המילים עם eta, אך צריך להיות epsilon.

5 ראו ש"י רפפורט, ערך מילין, פראג תר"ב, עמ' 59-56; ה"ל, "אגרות שי"ר", קרית ספר ג (תרפ"ו-תרפ"ז), עמ' 317; קרויס (לעיל, הערה 2).

חסדא בסוגיא שלנו: אין "אימורים" אלא "אמורים", מה שאמור בתורה. לדעת גייגר, האות יו"ד שימשה בעברית של חז"ל אם קריאה גם לחטף פתח, וניתן לנקד גם את המילה "אימורים" בחטף פתח ויו"ד.⁶ ואין הדברים נראים.

נראה שפירושו של רב חסדא משכנע יותר מן הדרשות והגזרונות היווניים שהציעו בעלי המילונים והחוקרים, אך קשה להבין את המסורת העיקשת שלפיה מילה זו איננה "אמורים" בחטף פתח אלא "אימורים". אמנם במקצת עדי הנוסח של המקורות שבהם מופיעים הביטויים הללו מצאנו כתיב חסר,⁷ אך גם בחלק מן המקרים הללו באה המסורת ומזכירה לנו שמדובר ב"אימורים" ולא ב"אמורים": בכ"י קויפמן של המשנה, למשל, הכתיב חסר, אך הניקוד הוא חטף סגול ולא חטף פתח. גייגר הציע, כאמור, שבזמן הקדום צוין גם חטף פתח באם הקריאה יו"ד, אך אין דבריו נראים, והשימוש של חז"ל בלשון "אמורים" או "אימורים" לתאר קרבנות או חלקי קרבנות עדיין צריך עיון ודיון.⁸

6 ראו גייגר וקרויס (לעיל, הערה 2).

7 כך ברגיל בכתבי היד קויפמן וקימברידג' של המשנה, אך לא בכתב יד פרמא, שם הכתיב הוא "אימורים". הוא הדין לכתב יד ארפורט של התוספתא, שם מצאנו תמיד כתיב מלא. כ"י וינה של התוספתא אינו עקבי בכתיב, אך עצם העובדה שהוא גורס לפעמים כתיב מלא מוכיחה שהגה "אי".

8 לולא דמסתפינא הייתי מוסיף לקלחת אטימולוגיה יוונית נוספת, מדויקת קצת יותר מבחינת כללי התעתיק היווני בספרות חז"ל: הנתחים המוצאים מן הקרבן מיד בסמוך לשחיטתו נקראים "אימורים", haimorrhooi, דהיינו "זבי דם".